

“Isekoostumise fenomen rahvaluules”. Anastasiya Fiadotava sõnavõtt “Sharing Humour within a Family in the Digital Age: A Case Study of Belarusian Dyadic Traditions” keskendus jutustamisele tänapäevases transmeedialises keskkonnas. Kaks ettekannet seadsid keskmesse aga jutustamise teraapilise funktsiooni. Piret Paali ettekanne “Palliatiiivravi ja meediamõjuline eutanaasiafantaasia patsientide narratiivides” tõi esile meedia mõju palliatiiivravi patsientide ootustele seoses raviga. Bárbara Galarza ettekanne “*The Crazy Man from War* in the Context of Folk Therapy: A Case Study of a Storytelling Event from Argentina” käsitles ühe konkreetse jututuübi terapeutilist funktsiooni ajaloolises kontekstis.

Ettekannete hulgas oli mitmeid põnevaid retrospektiivseid analüüse, mis keskendusid kas mõnele ajahetkele või jälgisid mõnd sündmust pikema ajaperioodi jooksul. Näiteks Merili Metsvahi ettekanne “Esimese öö õiguse teema 1910. ja 1920. aastate Eestis” jälgis selle motiivi levikut, ning küsis selle esilekerkimise põhjuste järele. Mall Hiiemäe ettekanne “Rahvakalendri elust ja elushoidmisest” vaatles rahvakalendri muutuvat rolli eesti 20. sajandi kultuurilises kommunikatsioonis. Ulla Savolaise ettekanne “Understanding Silence: Interplay of Personal and Public Memories of the Internment in Finland” käsitles Teise maailmasõja järel toimunud sakslaste laste ja naiste paigutamist kinnipidamisasutustesse – Savolainen toob esile selle, kuidas varem täielikult maha vaikitud juhtum on tõusnud meedia keskmesse ning analüüsib seda kuivõrd meedia-käsitlused haakuvad asjaga seotute mälestustega. Pille Kippari ettekanne “Avanemine: 20. sajandi teise poole rahvusvahelistest folkloorisuhetest” oli otseselt inspireeritud sellest, et konverents oli pühendatud EKMi folkloristika osakonna juubelile – oma autobiograafilises sõnavõtus andis Kippar ülevaate folkloristide nõukogudeaegsetest välissuhetest.

Kuivõrd konverents oli pühendatud EKMi folkloristika osakonna juubelile, lõppes esimene päev piduliku noodiga. Osakonna juhataja Mare Kõiva kõneles osakonna minevikust, olevikust ja tulevikust, ning andis üle tänukirjad osakonna endistele töötajatele ja püsikaastöölistele.

Katre Kikas

Presidendi rahvaluule kogumise preemia ja aasta Eesti Rahvaluule Arhiivis

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivile tõi aastalõpp rõõmsa numbri-uudise: 2016. aastal arhiveeriti ERAs 1 500 000. lehekülg pärimusest ehk siis nüüd on Eesti Rahvaluule Arhiivis tallel 1,5 miljonit käsikirjalehekülge!

Rahvaluule kogumispreemia said 2016. aasta eest Eesti Vabariigi Presidendilt kolm inimest: Merili Metsvahi, Maria Peep ja Maie Erik. Auhinnad andis üle Eesti Vabariigi President Kersti Kaljulaid.

Merili Metsvahi on Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas viinud läbi mitmeid eriilmelisi välitöid ning aidanud laiendada rahvaluule talletajate ringi. Koos teiste kolleegidega on ta korraldanud ja juhendanud ka suuremaid välitöid: 2001. aastal Kanepi kihelkonnas, 2002. aastal Karulas, 2010. aastal Põltsamaal, 2011. aastal Kihnus. Tänu asjatundlikule juhendamisele ja vahendamisele on tudengite kogutud

aines jõudnud arhiivi hästi korrastatuna, nimekirjade, välitööpäevikute ning fotodega varustatuna.

Tema hilisemate välitöökursuste raames TÜs on pööratud pilk uudsete ja kaasakiskuvate teemade poole ka arhiivi vaatepunktist. Tartu Ülikooli folkloristlike välitööde kursusest osavõtnud kümme tudengit ei käinud 2013. aastal mitte koos välitöödel, nagu tavaliselt, vaid igaüks kogus eraldi just talle meelepärast ainet ja kirjutab ka osalusvaatluse päeviku. Nii on kirjeldatud saja-aastaseks saanud vanatädi juubelipidu, põidlaküüdiga reisimise kogemusi, lõimumis- ehk tutvumispidu töökollektiivis, laste sünnipäevade pidamist mängumaal jne. 2016. aastal oli kursusest osavõtjate teemaks soorollid. Tehti intervjuusid, kus otsiti vastust järgmistele küsimustele: Kuidas mind kasvatati või kuidas üles kasvasin? Kas mulle on tähtis, et ma olen naine/mees? Kas minul on see esimene kategooria, millesse inimesed jagan, või ei ole? Kas soorollid on erinevad? Kas naiseks- või meheksolemise kogemus on erinev? Jne.

Merili Metsvahi on sage arhiivikülastaja, kes otsib materjale nii endale kui ka tudengitele, et neid omakorda arhiivianestiku juurde suunata. Lisaks oma juhendatavate kogutule on ta arhiivile üle andnud ka rohkesti enda talletatud ainet nii salvestuste, osalusvaatluste, päevikute kui fotodena (mh laste sünnipäevapeod, sandiskäimised jpm).

Maria Peep on osalenud viiel arhiivi kogumisvõistlusel. Äramärgituks on ta tööd osutunud lastemängude (2013) ja kodupärimuse (2014) võistlustel. Kokku on temalt saadetisi 82 leheküljel, lisaks kirju ja fotosid. Maria Peep on kirjutanud teemadel, mis on olnud talle südamelähedased ja huvipakkuvad. Soome-lugude võistlustöö (2009) jutustab paeluvalt sellest, kuidas juhuslik kohtumine viis pikaajase suhtlemise ja sõbra-suheteni toreda perekonnaga Soomest.

Edasised kaastööd kujutavad elu lapsepõlvkodus Tagulas, kooliaega Viljandis, tööelu Lüllemäel ja järgnevat elu ja töötamist Saaremaal. Kaasahaarav on ka Maria Peebu kirjutatud elulugu, kus käsitletakse nii sõja- ja sõjajärgsete aastate pöördelisi ning keerulisi aegu, kui ka emotsioone seoses Eesti iseseisvumise ja maailma avanemisega.

Maie Erik on ERAga koostööd teinud alates 2009. aastast ja võtnud osa enamikust viimaste aastate kogumisvõistlustest, sealhulgas 2016. aasta elulugude kogumisest. Kokku on temalt 2017. aasta alguseks arhiveeritud 100 lk kirjapanekuid ja 37 fotot. Maie Eriku kaastööd iseloomustab napp ja täpne sõnastus, keskendumine teemale ja ajastuomastele detailidele, olgu need siis meenutused esimestest nõukogudeaegsetest soomlaste külaskäikudest metsamajandisse 1960. aastatel (“Minu mälestuste Soome”), iseenda juhtumid looduskaitseinspektorina töötamise ajast ning emalt kuulud lood seltskonnainimesest ja naljamehest vanaisast (“Minuga juhtus üks naljakas lugu”) või fotosid, skeeme jm lisamaterjale sisaldav põhjalik kaastöö Krüüdneri vallas asunud isatalu Suure-Ärmike maastikest ja saatusest (“Minu maastikud”). Kaastöös elulugu-devõistlusele “Minu elu ja armastus” meenutab ta aastail 1900–1967 elanud isa.

Mullu lisandus Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjakogusse 8265 lk materjali, fotosid jõuti aasta jooksul arvele võtta 4000, heli- ja videosäilikuid 138. Tegelik laekumiste arv on aga märksa suurem, sest arvelevõtmisele eelnev töö mahukate annetustega alles käib.

Ene-Margit Tiit, Leo-Henn Humal ja Mart Humal annetasid arhiivile Ott Kangilaski originaaljoonistuse ERA esimesest juhatajast Oskar Looritsast. Portree oli kuulunud nende vanematele, Looritsa Veljesto-kaaslastele Noora ja Arnold Humalale.

Rahvaluule arhiivi jõudis kaks suurt terviklikku saami materjalikogu: Kaur Sarv annetas meile oma ema, saami keele ja kultuuri uurija Marju Petersoni (1959–2010)

Vasakult: Maria Peep, Maie Erik, Merili Metsvahi. Seisavad eluloovõistluse eestkõneleja Kristiina Ehin ja Eesti Vabariigi President Kersti Kaljulaid. Alar Madissoni foto 2017.

Koola saami originaalsalvestused 1990. aastatest (133 helikassetti) ning soome helilooja, muusik ja muusikauuriija Ilpo Saastamoinen – koopiad oma saami materjalidest (62 CD-plaati).

Salme Väljataga eestvõttel ja koostöös ERA teaduri Mari-Ann Rimmeliga asusid Jüri kihelkonna Nabala põliselanikud üles kirjutama oma mälestusi, mis nüüd arhiivile üle anti. Paikkonnas tegutsetakse aktiivselt kohaliku looduse ja pärandmaastike kaitsmise nimel. Salme Väljataga on Saaremaalt Jüri kihelkonda Nabalasse tulnud üle 30 aasta tagasi. Mujalt pärit inimesena oskab ta selge pilguga märgata oma uue kodukoha väärtusi. Valutades südant kodukanti ähvardavate ohtude (paekarjäärid, RB) pärast, pole ta istunud käed rüpes, vaid on mitmel rindel tegutsenud kohaliku looduse ja

Eluloovõistluse "EV 100. Minu elu ja armastus" võitjad (vasakult): Evelin Tõniste, Kadri-Liis Turtoni isa Andres Rebane, Mare Hallop, Eesti Vabariigi President Kersti Kaljulaid, Maimu-Marietta ja Heimar Nellise tütar Annika Nellis ja Heino Trikkant. Pildilt puuduvad Vaike Rannu Torontost ja Väino Ubina. Alar Madissoni foto 2017.

pärandmaastike kaitsmise nimel. Viimase viie aasta jooksul on tema huviorbiidis olnud ka suuline pärimus. Tema eestvõttel hakkasid Nabala põliselanikud 2013. aastal ise mälestusi üles kirjutama (koostöös ERA teaduri M.-A. Remmeliga). Väärtuslikku infot kogunes kümnelt inimeselt. Peale selle oli Salme sageli teejuhina kaasas.

Ahto Kaasik ja Tartu Ülikooli looduslike pühapaikade keskus annetas ERAle 2013. aasta Võnnu kihelkonna välitööde mahuka materjalikogu: salvestatud intervjuud (296 helifaili) koos litereeringutega, filmitud pärimuspaigad ja maastikud, üle 3000 foto, asendiskeemid ja joonised.

Välitööde eesmärk oli kaardistada kohaliku kogukonna abiga pärimuslike pühapaikadega ja laiemalt pärimusega seotud kohti. Intervjuud nii põliste elanike kui ka uusasukatega peegeldavad eeskätt piirkonna iseloomulikku kohapärimust. Folkloorse materjali muudab põnevaks Võnnu kihelkonna ambivalentsus: tegemist on ajalooliselt rikka ja omanäolise traditsiooniga piirkonnaga ning teisalt kaasaegsete mõjudega linnalähedase alaga. Kogujad on välitöömetoodikas lähtunud varasematest arhiiviallikatest, mis võimaldab jälgida nii maastiku kui pärimuse muutumist (dünaamikat).

Suure annetuse tegi mullu Eesti Kirjandusmuuseumile ka Ilmar Kõverik – see koosneb rohkem kui saja Valgamaalt, eriti Helme ja Tõrva kandist pärit inimese meenutustest originaalvideote ja nende põhjal tehtud DVD-de seeriast. Kogu jääb hoiule Eesti Kultuuriloolisse arhiivi.

Antti Ilomets, kelle südameasjaks on olnud kohaliku Rakke muuseumi elushoidmine kehvade olude kiuste, teeb Eesti Rahvaluule Arhiiviga koostööd alates 2005. aastast. Ta on meile annetanud oma helisalvestused Koeru kihelkonna Liigvalla küla laulu- ja pillimehe Rudolf Põlendiku lauludega, 29 laulukladet ja salmikut, sh sõdurilaulikuid ja 1960. aastate koolitüdrukutele väga iseloomulikke kladesid Rakkest, 2016. aastal Räätsverest pärit raudteetöölise Ülo Vainmanni päevikumärkmed jm.

Vaidast pärit telemees, filmi- ja fotofanaatik Jüri Roosmann on arhiivi üle andnud ladusas keeles ja humoorikas stiilis kirja pandud ning rohkesti pärimusainest sisaldavad mälestused (üle tuhande lehekülje), kus lähikondsete ja iseenda meenutustest koorub värvikaid ajastupilte 20. sajandi alguskümnendite Vaidast ja Tallinnast, koolipõlvest Aruvalla mõisas, sõdurielust nõukogude armees jne.

ERA pikaajaline kaastööline Maret Lehto kirjutas 2016. aastal töö “Mälestusi Tallinna muhulaste folkloorirühmast Munuksed” ning andis üle ansambli repertuaari ja tegevust kajastava mahuka materjalikogumi: laulusõnad koos kommentaaridega kirjapanduna ja viisid salvestatuna, esinemiste jt sündmuste kroonika, kontserdikuulutused jm.

Vaike Hang on 2016. aastal toonud korduvalt lisa nii ERA kui EKLA arhiividesse, sh kirjapanekuid Lydia Süvangult oma kodukandist Tõhelast, mälestusi ja pajatusi tuntud tartlastest Elmar Kitsest, Karl Taevist, Eerik Kumarist, kultuuri- ja teaduslooliselt väärtuslikke kirjavahetusi, salmikuid, kettkirju jm.

Imbi-Harietta Eenlo on saatnud algselt lastele mõeldud mälestused oma tööelust Gloria filiaalis Tallinnas, ajal, kui seda külastasid Karl Vaino, Vaino Väljas, aga ka Mihhail Gorbatšov koos abikaasa Raissaga.

Mitmed inimesed koguvad rahvaluulet järjekindlalt aastast aastas. Nii on sarnaselt eelmiste aastatega ka 2016. aastal materjali saatnud või toonud Leida Oesalg, Kaie Humal, Ellen Randoja, Lo Järvekülg, Enda Naaber, Lille Teedumäe, Ellen Paljak jpt.

2015. aasta detsembrist 2017. aasta jaanuarini viidi läbi ülemaailmne elulooõistlus “Eesti Vabariik 100. Minu elu ja armastus”. Võistluse korraldasid Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuurilooline ja Eesti Rahvaluule Arhiiv, Ühendus Eesti Elulood, Eesti Õppetöö Keskus VEMU Torontos ja kirjastus Tänapäev, selle viisid läbi Rutt Hinrikus, Ülle Kaart ja Astrid Tuisk.

Kokku saadeti 193 elulugu. Võistlusele saadetud tööde seas on kirjutisi väljaspool Eestit elavatelt eestlastelt, kui ka mujal sündinud ja Eestisse elama kolunud inimestelt. Elulugusid kirjutati eesti, inglise, saksa, rootsi ja ka võro keeles. Konkursile saabus nii põhjaliku töö tulemusena sündinud suguvõsaraamatuid kui mõneleheküljelisi kirjeldusi, luulet ja proosat.

Väljakuulutatud armastuse-teema tuleb esile vaoshoitult, kuid see on kirjutistes täiesti olemas. “Kui seda väljendataks suurtest emotsioonidest tulvil, siis ma ei usuks seda,” tõdes žürii liige Merle Karusoo. Kuna kirjutajate hulka on astunud uued põlvkonnad, kajastatakse varasemast vähem 20. sajandi keskpaiga pöördelisi aegu ja rohkem elusaatuste kujunemist lähiminevikus.

Võistluse pidulik lõpetamine ja parimate auhindamine toimus 4. aprillil 2017 Tartus, Eesti Kirjandusmuuseumi eluloo- ja kaastööliste päeval. Ehedamad elulood on plaanis

avaldada Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale pühendatud kogumikus. Kõik elulood säilitatakse Eesti Kirjandusmuuseumis Eesti Kultuuriloolises Arhiivis. Elulugude võistluse patroon oli Kristiina Ehin.

Töid lugesid ja hindasid mitmed eri taustaga elulugude uurimise, tõlgendamise ja kogumisega tegelevad inimesed: Terje Anepaio, Tiiu Jaago, Merle Karusoo, Tiina Ann Kirss, Aigi Rahi-Tamm, Astrid Tuisk, Jürgen Volmer. Võistlusel määrati seitse peapreemiat, 16 tööd tõsteti esile ja 34 märgiti ära.

Arhiivide kaastöölisi ja võistluse võitjaid toetasid auhindadega Eesti Kultuurkapital, Mõisakeraamika, Piusa Savikoda, kirjastused Tänapäev, Rahva Raamat ja Petrone Print.

Täname kõiki, kes arhiiviga koostööd tegid!

2017. aastal on kaastöölisele välja pakkuda kaks kogumisteemat. Mall Hiemäe on koostanud küsitluse “Loomariik ja inimene”. Oodatakse arvamusi, lugusid ja uskumusi, isiklikke kokkupuudete kirjeldusi seoses nii meie metsade põlisloomade kui ka uuemate liikidega, näiteks šaakal.

Perekonnamelugude kogumise võistlus (koordinaator Valdo Valper) kannab pealkirja “Imelik nimi”. Sinna oodatakse töid nimede ajaloost, tähendustest, aga ka tähtsusest nende kandjatele.

Kirjutada võib nii käsitsi, postitades või tuues kaastöö aadressile Vanemuise 42, saata e-mailiga aadressile kratt@folklore.ee või vastata rahvaluule arhiivi kogumisportaalil <http://kratt.folklore.ee/>.

Astrid Tuisk

Tartus kogunesid kultuuriteadlased

27.–29. aprillini toimus Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis ja Eesti Rahva Muuseumis kultuuri-uurijate konverents “Across Borders VII: Cultures in Dialogue”, mis kutsus teadlasi arutama keele ja kirjanduse kognitiivsete, sotsiaalsete ja kultuuriliste aspektide üle.

See oli sarja “Across Borders” seitsmes kohtumine (varasemad üritused on toimunud peamiselt Poolas, aga ka Ungaris ja Slovakkias), mis keskendus eelkõige kommunikatsioonile, (etno)lingvistikale ja folkloristikale. Konverentsist võttis osa 109 delegaati (ettekannetega) ja paarkümmend kuulajat 21 riigist Euroopast, Ameerikast ja Aasiast. Konverentsi kaks esimest päeva toimusid Eesti Kirjandusmuuseumis ning kolmas Eesti Rahva Muuseumis (see oli ühendatud ERMi aastakonverentsiga).

Plenaarloengutega esinesid prof Gerard McCann (Suurbritannia), prof Mariusz Misztal (Poola) ja prof Mihhail Lotman (Eesti). Kolme päeva jooksul toimusid üldised keele, kultuuri ja kirjanduse paneelsessioonid ning töötoad. Eesti Kirjandusmuuseumi saalis sai vaadata Poola Vabariigi Suursaatkonna toel avatud fotonäitust “Stanisław Ignacy Witkiewicz – Witkacy (1885–1939) metafüüsilised portreed”.

“Across Borders VII” sai teoks Eesti Kirjandusmuuseumi koostöös Poola Jagiello ja Krosno ülikoolidega, Eesti-uuringute Tippkeskuse ja Eesti Rahva Muuseumiga. Konverentsi toetasid Eesti Kultuurkapital, Poola Vabariigi Suursaatkond Tallinnas, Eesti Teaduste Akadeemia ja Euroopa Regionaalarengu Fond (Eesti-uuringute Tippkeskus).